

ملاصدرا؛

از تشکیک عامی تا توحید خاصی

عبدالعلی شکر*، دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه شیراز

مرتضی حامدی**، دانشجوی دکتری فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه شیراز

چکیده

اصطلاح «تشکیک» نخستین بار در مباحث منطقی رایج شد و بدنبال آن در فلسفه نیز کسانی همچون ابن سینا و سهرودی به استفاده و بحث از آن مبادرت کردند. از مجموع آثار ابن سینا برمی آید که وی فقط در محدوده تشکیک عامی گام برداشته است. سهرودی نیز که زمینه تشکیک خاصی را در اندیشه ملاصدرا فراهم ساخت، بدلیل اعتباری دانستن وجود، به تشکیک در ذات و ماهیت روی آورد؛ نظریه‌یی که مورد پذیرش ملاصدرا و حکمای مشایی واقع نشد. اگر اصالت، وحدت و تشکیک وجود سه پایه اصلی حکمت متعالیه باشد، تشکیک خاصی و خاص الخاصی، تکمیل کننده آن و اوج حکمت متعالیه صدرایی خواهد بود. ملاصدرا ابتدا تشکیک خاصی را در رد تشکیک عامی و نظریه تباین وجودات مطرح ساخت و آنگاه به تفسیر نوینی از آن در قیاس با تشکیک خاصی اشراقی همت گماشت. وی ضمن عبور از این نوع تشکیک و با الهام از اندیشه عرفانی و آیات وحیانی، به تشکیک خاص الخاصی نائل آمد تا بتواند با تمسک به آن، کثرت موجودات را توجیه نماید و تفسیر جدیدی از توحید ارائه دهد که همسو با توحید عرفانی باشد.

کلیدواژگان

تشکیک عامی
تشکیک خاص الخاصی
وحدت شخصی وجود
توحید خاصی
ملاصدرا

طرح مسئله

وجود و سؤالات پیرامونی آن، از مهمترین دغدغه‌های حکما، فلاسفه و حتی عرفا بوده است؛ اینکه تفاوت و تمایز میان وجود اشیاء به چه چیزی است. منطقیون در مبحث کلی و جزئی، وجود را مفهومی کلی میدانند، اما معتقدند که توطی یا تشکیک آن، محل تأمل است! اینکه یک لفظ گاهی به کلی متوطی و گاهی به کلی مشترک نزدیک است، در آغاز فرد را با این شک روبرو میکند که آن کلی، متوطی است یا مشترک؟ چنین شک و تردیدی بعنوان وجه تسمیه اصطلاح مشکک تلقی شده است! برخی صاحب نظران، اهمیت بحث تشکیک در حوزه فلسفه را در همان شک میدانند زیرا تشکیک، واقعیت

(نویسنده مسئول) *Email: ashokr@rose.shirazu.ac.ir

**Email: Mortezahamedi51@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۵/۴/۲۷ تاریخ تأیید: ۹۵/۷/۵

۱. محقق، منطق و مباحث الفاظ، ص ۳۶۶.

۲. شهرزوری، شرح حکمة الاشراق، ص ۴۹.